

TEKİLDEN ÇOĞULA EL DEĞİŞTİREN DİKTATÖRLÜK: İLLİBERAL DEMOKRASİ

Bilal YALÇINKAYA* & Mehmet Ali GÖNGEN**

Öz

Demokrasi, bilinen en eski yönetim sistemlerinden olmasına rağmen, ilk ortaya çıktığı zamanlardan bugüne kadar bir süreklilik sağlayamamış, binlerce yıl ona alternatif olarak başka sistemler uygulanmıştır. Fakat uygulanan bütün sistemler en nihayetinde tekrar sözü demokrasiye bırakmışlardır. Demokrasinin şimdiye kadar uygulanan sistemlerden en büyük farkı, halkın birincil öge olarak yönetimde söz sahibi olmasıdır. Halk tek değişmez gerçek, en doğruyu söyleyen, özgür iradesi ile ülkedeki güç dağılımını belirleyen yegâne dayanaktır. Peki, halkın özgür iradesi bunları belirlerken, iradesini besleyen kaynaklar onu yanlış yönlendiriyorsa, bu durumda tercihleri de yanlış olmayacak mı? Yani demokrasi sadece seçim olarak düşünüldüğünde çoğunluğun azınlığa tahakkümü, etnik azınlık haklarının çoğunluk içinde kaybolması, demokrasinin en büyük gücü olan halk tarafından yapılabilmektedir. Geçmişteki monarkın elindeki güç nasıl ki halkın iradesini yok ediyorsa, günümüzde ise halkın bir kesimi (çoğunluğu), diğer azınlık kesimi için monark olabilmektedir. İdareciler, bu durumdan faydalanabilmekte ve demokrasinin içini boşaltıp, illiberalleştirilmektedirler. Bu durumda bile, demokrasiye alternatif başka demokrasi arayışları olmaktadır. Bu çalışma demokrasinin vazgeçilmez olan seçimlerin tek başına bir anlam ifade etmediğini anayasal liberalizm ile desteklenmeyen sistemlerin zamanla diktatörlüğe dönüşme riskine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Liberalizm, İliberalizm, Çoğunluğun Diktatörlüğü

DICTATORSHIP CHANGING HANDS FROM SINGULAR TO PLURAL: ILLIBERAL DEMOCRACY

Abstract

Despite being one of the oldest administrative systems, democracy has nonetheless failed to achieve continuity since the times it first emerged, with other alternative systems having been favored over it for thousands of years. All the systems implemented so far, however, have eventually given floor to democracy over again. The biggest difference of democracy than the systems implemented so far, is that the people have a say in the management as the primary constituent. People constitute the only constant truth and foundation that tells the truth and determines

* Dr. av.bilalkaya@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8226-6050>

** Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, maligongen@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2931-2967>

the distribution of power in the country with their free will. Well, if the free will of the people determines these and the resources that feed their will mislead them, then will their choices not be wrong? That is to say that the major force of democracy, the people, could well lead to the domination of the majority on the minority and the disappearance of ethnic minority communities within the majority in the event that democracy is solely considered as an election. In the same way the power of monarchs would eliminate the people's will in the past, a segment of people (the majority) could well become a monarch for the minority segment today. It is most likely that administrators do take advantage of this situation and strip democracy of its essence, rendering it illiberal. Even in such a case, they embark on quests for another democracy alternative to democracy.

Keywords: Democracy, Liberalism, Illiberalism, Dictatorship of the Majority

Giriş

Bu makale nicelik olarak dünya üzerinde yükselen demokratik ülke sayısının aksine, aynı oranda nitelik olarak demokrasinin gelişim sürecine dair tespitler içeren bir çalışmadır. Ayrıca bu çalışma anayasal liberalizm ile desteklenmeyen demokrasinin sorun çözen değil, sorun üreten bir mekanizmaya dönüşebileceğini iddia etmektedir. 19. yüzyılda birlikte anılmaya başlanan demokrasi ve liberalizmin paralel doğrular şeklinde mi ilerlediği, yoksa dairesel dönerken bir dönem yollarının mı kesiştiği şeklinde birbirinden farklı görüşlerin günümüzde yansımaları üzerinde durulmaktadır. Çünkü demokrasi ve liberalizmin yakınlaşması veya uzaklaşması beraberinde çok farklı sistemleri ve uygulamaları meydana getirmektedir.

Demokrasi, Atina döneminden günümüze kadar belli evrelerden geçmiştir. Günümüzde anlaşıldığı anlamda demokrasinin, Sanayi Devrimi'nden sonra şehirleşme ile toplu hayata başlayan toplumun benzeşmesinin ortaya çıkardığı çoğunlukçuluk ve tektipleşmenin o ülkede gruplar ve azınlıklar üzerinde artık diktatörlüğe dönüştüğü görülmektedir. Tocqueville bu çoğunluğu; toplumun tek bir kişi olması olarak tarif etmektedir (1994: 108). Yani geçmişte aristokrasi, oligarşi ve monarşi üzerinden, bir kişi ve grubun egemenliğinde olan diktatörlük, günümüzde toplumun çoğunluğunun tek tipleşmesi üzerinden devam etmektedir. Bu, kuramsal olarak Zakaria'nın illiberal demokrasi tanımına tekabül etmektedir (2014: 91).

Seçimlerin bugün dünya üzerinde Suudi Arabistan ve Çin dışında neredeyse bütün ülkelerde uygulandığı göz önüne alındığında, aslında dünya ülkelerinin tamamına yakınının öyle veya böyle demokrasi ile buluştuğu anlamına gelmektedir. Yaklaşık 2500 yıl önce Atina tecrübesinden ortaya çıkan demokrasi, Atina işgali ile askıya alınmış ve feodalizm, krallık ve imparatorluklar döneminde yok sayılmış ve yaklaşık 2000 yıllık bir uyku dönemine girmiştir. 18. yüzyılın sonlarında özellikle Amerika ve Fransız devrimleri ile geri dönüş yapan demokrasi hareketleri aynı zamanda anayasalar ile buluşma dönemini oluşturmuştur.

Amerikan ve Fransız devrimleri ile başlayan bu demokrasi hareketleri, bu dönemde imparatorlukların yavaş yavaş dağılmaya başlaması,

milliyetçilik hareketleri ve uluslaşma süreci ile iç içe geçmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Yugoslavya ve SSCB hariç uluslaşma süreci ile sınırlar büyük oranda netleşmiştir. Sınırların netleşmesini büyük oranda güç belirlediği için bu milliyet çerçevesinde bir uluslaşma olmasına rağmen konunun zorluğu ve neredeyse imkânsızlığından dolayı bütün milletler devlet olamamıştır. Bu durumda uluslaşma ve demokrasi birlikteliği başka sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu aslında tam da Madison'un federalist metinlerde bahsettiği şeydir; Bir cumhuriyette olması gereken toplumu sadece yöneticilerin zulüm ve baskısından kurtarmak değil, aynı zamanda toplumun bir bölümünün diğer bölümünün adaletsizliğine karşı da korunması gerektiğinin karşılığıdır (Tocqueville, 1994: 105).

Dahl, demokrasiyi 'tamamlanmamış yolculuk' olarak tarif etmektedir. Demokrasinin güçlülüğüne kırılmağına dikkat çeken Dahl, "20. Yüzyıl boyunca demokrasinin ne kadar sık çöktüğünü ve buna rağmen yüzyılın sonuna gelindiğinde ne kadar yaygınlaşmış olduğunu" belirtmektedir (2015:178). Demokrasinin bir ülkedeki bütün kurumları ve insanları kapsadığı hesaba katıldığında, özellikle demokrasinin etkilediği ve etkilendiği şeylerin çokluğu beraberinde bazı problemleri meydana getirmektedir. Dahl'in, dikkat çektiği demokratik bazı sistemlerin çökmesine rağmen demokrasinin gittikçe yaygınlaşması, demokrasinin bütün kırılmağına rağmen ne kadar güçlü olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Yugoslavya ve SSCB'nin dağılması ile dünya bugün olabileceği kadar hücre-devlet bölünmesini yaşamıştır. Bundan sonra dünya üzerinde bu denli büyük ve imparatorluk bakiyesi toplu dağılacak bir alan kalmamıştır. Ama sınırların set çektiği farklılıkların geleceği daha çok önem kazanmıştır. Bir ülkeyi bir vücuda benzetecek olursak kanın vücudun her yerine ulaşması sağlıklı büyümesi için ne kadar önemliyse o ülkede kurulacak kurumlar ile demokrasi ve liberalizm birlikteliğinin anayasal çerçevede buluşup-buluşmaması da o kadar önem arz etmektedir.

1. DEMOKRASİ VE LİBERALİZM BİR BÜTÜN MÜ YOKSA AYRIK PARÇALAR MI?

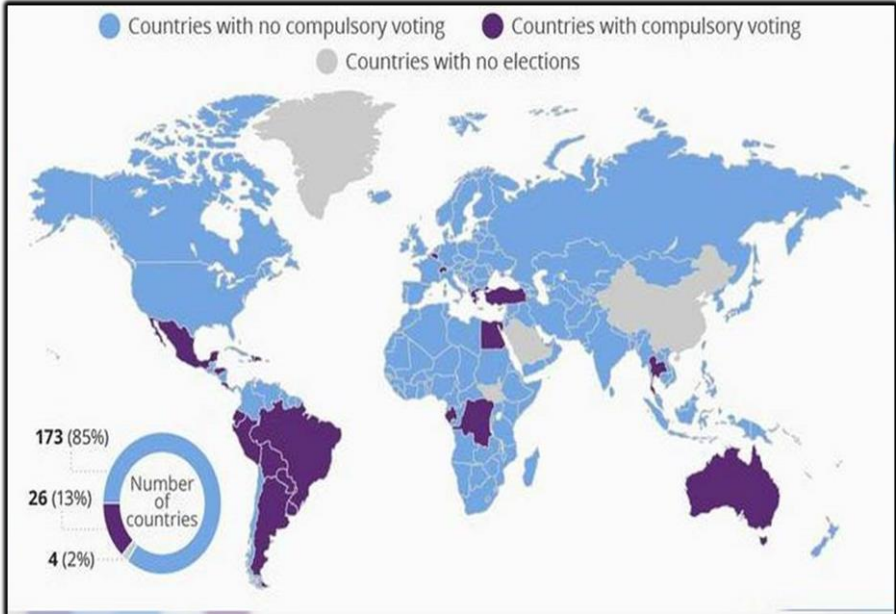
Atina demokrasisini 1. Demokrasi hareketi olarak ele alacak olursak, o dönem açısından içinde liberal özgürlüklerin olmadığı aşikârdır. Fakat sanayi toplumu sonrası ortaya çıkan 2. Demokrasi hareketlerinin içinde çokça liberal öğeler barındırdığı bir gerçektir. Heywood, liberalizmi; bireycilik, akılcılık, özgürlük, adalet ve hoşgörü olarak tarif etmektedir (2015: 92-95). Robert Dahl ise Poliarşi ile demokrasinin ikinci boyutu olarak; siyasal özgürlükler, ifade özgürlüğü, basın-yayın özgürlüğü, sivil ve siyasal örgütlenme özgürlüğü ile kastettiği aslında liberalizmdir (2005). Schumpeter ise demokrasiyi, yalnızca halkın kendisini yönetecek kimseleri kabul etme ya da reddetme fırsatına sahip olması olarak tarif etmektedir. Schumpeter isim vermeden başarılı bir politikacıdan şu örneği vermektedir; "İş adamlarının anlamadığı nokta, tıpkı onların petrolle uğraşmaları gibi, benim oylarla uğraştığımdır," der ve bu noktada, demokrasinin

politikacıların hükümranlığı demek olduğunu unutmamak gerektiğini ifade eder. (Schumpeter, 2014: 372). Schumpeter, eğer bir yerde seçimler yapılıyorsa burada demokrasiden bahsedileceğini belirtmektedir. Bu, aynı zamanda demokrasinin birinci boyutunu oluşturmaktadır (2014:373). Dahl ve Heywood'un üzerinde durduğu ise bugün daha çok liberalizm olarak tarif edilmektedir.

Dahl, Heywood ve Schumpeter'in açıklamaya çalıştıkları liberalizm ve demokrasi tanımlarından yola çıkıldığında aslında anlattıklarının aynı şeyler olmadığı görülmektedir. Schumpeter'in sözünü ettiği demokrasi olarak nitelenmesi gereken şartlar içinde Dahl ve Heywood'un bahsettiği bireycilik, akılcılık, özgürlük, adalet ve hoşgörü gibi terimler ve terminoloji bulunmamaktadır. Biri sandık ile kurulan hükümranlılık olarak tarif edilirken, ötekiler ise bir yaşam tarzından bahsetmektedirler.

Bugün literatürde, Fareed Zakaria, Larry Diamond, Levitsky, Schumpeter, Chantal Mouffe, Habermas ve Dahl gibi yazarlar bu konu hakkında özellikle demokrasi ve liberalizm ayrıklığı üzerinde çalışan önemli isimlerdir. Yine geçmişte Alexis de Tocqueville ve ABD eski başkanlarından Madison'un bu konu hakkında önemli eleştirileri bulunmaktadır. Dünya üzerinde bugün kendini demokratik olarak tarif etmeyen neredeyse hiçbir ülke yoktur. Dünya seçim haritasından da anlaşılacağı üzere dünya üzerinde çok az ülkede seçim yapılamamaktadır. Peki dünyanın bütün bu ülkeleri demokratik ise bu kadar problem neden vardır ya da bütün ülkelerin demokratik olduğu söyleminde bir problem yok mudur?

Şekil-1: Dünya'da Seçimlerin Gönüllü, Zorunlu Olduğu ve Yapılmadığı Ülkeler

Kaynak: <https://tr.euronews.com/2015/05/10/>.

Yayla (2017: 48-50), Liberalizm ve demokrasinin aynı şeyler olduğunun bilindiğini fakat gerçekte bunların çok farklı şeyler olduğunu belirtmektedir. Liberalizmin açık uçlu gevşek bir yapı olduğunu, demokrasinin ise bir siyasi yönetim biçimi ve tekniği olduğunu belirtmektedir. Liberalizm demokrasiye özgürlükleri koruyan kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, anayasal yönetim, masumiyet karinesi, kanunsuz suç ve ceza olmaması, işkence ve kötü muamele yasağı, doğal hâkim ilkesi, açık ve adil yargılanma gibi ilkelerden oluşan araç ve gereçleri eklemişken, demokrasi ise liberalizme teknik seviyede katkı sunmuştur. Siyasi haklar bakımından eşitlik, seçme ve seçilme hakkı, çok partili sistem, periyodik seçimler, seçimlerde birinci çıkanın ülkeyi yönetmesi gibi teknik öğeleri demokrasiye borçludur. Kısacası demokrasi ‘kimin yöneteceği’ sorusuna cevap ararken, liberalizm ‘nasıl yönetim’ sorusuna cevap aramaktadır. Yayla’nın belirttiği bu hususlar bugün iç içe karışmış hususlardır. Aslında liberal değerlerle desteklenen kurumsallaşmış bir demokrasinin bir bütün olarak uygulanması durumunda dünya üzerindeki problemleri önemli oranda çözüme potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda, yukarıdaki soruyu akılda tutarak, demokrasi ile liberalizm ayrıklığı/bütünlüğü üzerinde durmakta fayda vardır.

Zakaria’ya göre (2014: 21), tarihin belli dönemlerinde Avrupa ve Kuzey Amerika yönetimlerini belirleyen ve dünyadaki diğer yönetimlerden ayırt eden şey demokrasi değil, Anayasal Liberalizm’dir. Zakaria, demokrasiyi özümsemenin bir süreç olduğunu ve bu sürecin dünyanın her yerinde aynı paralelde ilerlemediğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla bunun bir sürecin, bir özümseme olduğu göz önüne alındığında, bazen demokratik ülkelerin rol-model alınarak tecrübelerden kısa yoldan yararlanılmak istenmesinin her zaman olumlu sonuçlar doğurmayacağını belirtmektedir. Dolayısıyla Kuzey Afrika örneğinden yola çıkarak Fransızlar tarafından tanınan oy hakkının zamanla erken demokratlaştırmayı doğurduğunu ve bunun sonucunda ise bazı tiranların ortaya çıktığını söylemektedir. Benzer durum SSCB’nin dağılmasından sonra başkanlık sistemi altında ortaya çıkan otoriter sistemler için de söylenebilir.

Zakaria, dikkat çektiği bu erken demokratlaşma ile ilgili konunun yan etkilerinin daha iyi anlaşılması için geçen yüzyılın başında Avrupa kaynaklı iki tane dünya savaşı ve diktatörlerin ortaya çıkmasını örnek göstermektedir (2014: 59). Mazower ise (2015: 159), bu durumu “demokratik değer eksikliği” olarak tanımlamaktadır. Avrupa’nın bugün demokrasi ve liberalizmin değerini anlayabilmesi için çok önemli süreç ve deneyimlerden geçerek bunu özümsemediği ortaya çıkmaktadır. Oysa dünyanın diğer yerlerinde yapılan seçimler yöneticilerin gücünü artırmaktan öteye geçmedi. Çünkü “anayasal liberalizm geçmişi olmayan bölünmüş toplumlarda demokrasi milliyetçilik, etnik çatışma ve hatta savaşı körüklemiştir. Komünizmin çöküşünden hemen sonra Sovyetler ve Yugoslavya’da yapılan

seçimler, ayrılıkçılar tarafından kazanılmış ve ülkelerin parçalanmasıyla sonuçlanmıştır” (Zakaria, 2014:116).

Bugün Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinde demokrasi ile anayasal liberalizm birleşmiş ve ikisi birbirinin güvencesi olmuştur. Michael Doyle, anayasal liberalizm olmaksızın demokrasinin barışı güvence altına alıcı özelliklerinin olmadığını söylemektedir (Zakaria, 2014: 118). Bugün Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerine bakıldığında bu ülkelerde dünyanın diğer yerlerine göre demokrasi ve anayasal liberalizm buluşmasının altında yatan çeşitli sebepler bulunmaktadır. Neden dünyanın diğer yerlerine göre bu iki bölge demokratik değerleri liberalizmle daha kolay birleştirdiler ve daha kolay yaşam tarzı haline getirdiler? Zakaria’ya göre, 1500’de Batı ve Doğu Hıristiyanlığını ayıran hat, günümüzde başarılı liberal demokrasilerle başarısız illiberal demokrasileri ayırmaktadır. Yine Zakaria bunu, ‘Batı deneyimi’ olarak tarif etmektedir. Bir diğer deyişle, “biriken siyasal kültür kodları üzerinden siyasal deneyim söz konusudur. Başarıyı getiren veya başarıyı engelleyen hususlar, kurum ve uygulamalar içinde kodlanmış olabilirler. Batı’nın gerçek avantajı buradadır. Diğer toplumlar tarafından Batı’nın taklit edilmesi son derece zor olan kurumların ve uygulamaların yaratılmasına yol açmış ve bu durum onlar için bir handikap oluşturmuştur” (2014: 48-50).

Uluslaşma sürecinde en büyük problemi yüz ölçüm olarak büyük kalan imparatorluklar yaşamışlardır. Bunun en büyük sebebi ise farklı gruplar arasında güç paylaşımının engellenmesidir. Oysa Avrupa bugün en fazla bölünmüş kıtadır ve devletler için problem çıkaracak çok büyük etnik gruplar kalmamıştır. Neredeyse büyük etnik grupların tamamı devlet olmuştur. Bu durum, ülkelerin karşılaşacağı problemleri azaltmıştır. Kuzey Amerika’da ise Kanada ve ABD’nin federal yapısı sayesinde çok büyük olmalarına rağmen federe devletler arasında güç paylaşılmış ve toplulukların başkasının kaderine ipotek koyma alanı ve oranı oldukça azalmıştır. Bu durumda iç problemlerini halleden devletlerde demokrasinin yerleşmesi ve liberalizmin anayasal çerçeveye kavuşması daha kolay olmuştur.

2. DEMOKRATİK SEÇİM Mİ, YOKSA SEÇİM OTORİTERYENLİĞİ Mİ?

Salt krallık ve monarşik sistemleri dünya üzerinde kalmadığı için bugün bütün yönetimlerin Schumpeter’in birinci boyut olarak nitelendirdiği demokrasinin en önemli basamağı olan seçimlere ihtiyacı vardır. Çünkü yönetimlerde en önemli unsur olan meşruiyet ancak, günümüzde seçimler ile kendini göstermektedir. Fransız ihtilalinden sonra burjuvazinin kendini gerçekleştirmesi ile ortaya çıkan temsili demokrasi, egemenliğin kaynağının gökyüzünden yeryüzüne inmesi anlamına gelmektedir.

Diamond, seçimlik demokrasiyi; psödodemokrasi veya seçimlik otoriteryanizm olarak tarif etmektedir. Demokraside seçimlerin yapılması ile seçim otoriteryenliği arasındaki farka dikkat çeken Diamond’a göre bu ikisi arasında; özgürlük, adalet, kapsayıcılık ve seçimlerin anlamlılığı kadar fark

vardır. Seçim tarzı, adaletin boyutu için önemlidir. Levitsky ve Way, “demokrasi için asgari kriterlerin” ihlal edilmesinin “hükümet ile muhalefet arasında eşit olmayan bir oyun alanı” yaratacak kadar ciddi olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla günümüz illiberal demokrasilerinde, seçimler demokrasinin bir parçası olmaktan çıkmış ve demokrasi seçimlerin taşıdığı anlam bakımından çok gerilerde kalmıştır. Böylece zamanla demokratik ortamda partilerin yarışması yerini, seçimler özelinde rekabetçi otoritaryanizme bırakmıştır (2002: 21-35). Başka bir ifadeyle, içinde liberal değerlerden arındırılmış ve sadece iktidar için meşruiyet aracı haline gelen demokrasi anlayışının kendisi sorun olmaya başlamış demektir.

İktidar kaynağını gökyüzünden yeryüzüne indiren demokrasi, teklifin elinden iktidarı alıp halkın eline verirken, yani o zamana kadarki en büyük problemi çözerken, seçimlik demokrasi sayesinde Alexis de Tocqueville'nin deyimiyle çoğunluğun tekleşmesi (1994: 98), ile tekrar başka bir sorunun kaynağı olmuştur. Aynı etnik yapıdaki devletlerde farklı fikir grubundaki yapılar demokrasinin çoğunlukçu özelliğinden dolayı iktidar olma ve yönetime ortak olma özelliklerini kaybederken, farklı etnik gruplardan meydana gelen ülkeler ise etno-çoğunluk grup karşısında azınlık konumuna düşüp, demokrasinin bu çoğunluk özelliğinden dolayı yönetimde söz sahibi olamamaktadırlar. Dolayısıyla egemenliğin yeryüzüne indirilmesi olan demokrasi bazı makro sorunları çözerken, bazı mikro sorunların da kaynağını oluşturmaktadır.

Aristo, “Devlet, ortaya çıkışını, insanların ortak çıkarları için bir araya gelmelerine borçludur. O halde ortak çıkarları göz önüne alan yönetimler doğru yönetimlerdir,” demektedir (Ross, 2011: 388). Devlet, ortak çıkarlar üzerinde oluşuyorsa, karar alma sürecinde de bu ortak amacın uygulanması gerekir. Bugün başkanlı sistemlerde %50 artı 1 ve parlamenter sistemlerde ise en fazla oyu alan partinin iktidar olduğu göz önüne alındığında bu durumda ortak irade oluşmuş denebilir mi? Bu durumda iktidar ortak çıkar amacına uygun olarak hareket etmezse aynı zamanda devletin kuruluş ahdine aykırı hareket etmiş olur. Bu iktidar, aynı zamanda gücü toplumun diğer kesimlerine karşı kullanabilir. Çünkü farklı etnik gruplara sahip bir ülkede etno-çoğunluk grubun değerleri üzerinden herkese eşit haklar sağlamak çoğunluğun hegemonyasını tesis etmekten, güçlendirmekten başka işe yaramamaktadır. Yine Tocqueville, eski toplumlarda her şeyin birbirinden farklı olduğunu, tekdüzeliğe ve benzerliğe rastlanmadığını, çağdaş toplumlarda ise her şeyin birbirine benzemesi ve farklı özelliklerin yok olması anlamına geldiğini söylemektedir (1994: 275). Dolayısıyla bu tür bir çoğunluk üzerinden tanınan eşitlik demokrasi olmadığı gibi, ulus devlet sürecinde devlet içinde kalmış azınlık denilen halk parçacıklarının egemen-çoğunluk içinden eritilmesi olan asimilasyona demokrasiyi alet etmektir.

Tocqueville, mutlak yönetim hakkının bir krala ya da soylu kesime, cumhuriyete ya da baskı rejiminin ellerine verildiğini gördüğünde, zulmün kokusunu duymaya başladığını söylemektedir. Çünkü çoğunluk, gelecekte bir gün azınlıkları ümitsizliğe itip onları çatıştırmaya bile

sürükleyebilmektedir. Sonuç çatışma olacaktır ve bu çatışmanın nedeni de çoğunluğun kurduğu ölçsüz hegemonik yapıdır. En büyük tehlike yasaları hazırlayanların (millet meclisinin) uyguladığı diktadır (1994: 105). Gücün kaynağının sorgulanması ile gelişen demokrasiye karşı günümüzde alternatif bir yönetim şekli yoktur. Ama demokrasinin farklı türlerinin varlığı, bu demokrasi sorununa çözüm olabilmektedir. Zakaria, Dewey'in 1927 yılında "Demokrasinin hastalıklarına karşı tedavi, daha fazla demokrasidir" dediğini söylemektedir (2014: 102). Peki daha fazla demokrasi ne demektir?

3. DEMOKRASİ AÇIĞININ PANZEHİRİ: OYDAŞMACI DEMOKRASİ, RADİKAL DEMOKRASİ VE ANAYASAL LİBERALİZM

Bingham Powell, toplumun farklı gruplardan meydana geldiği durumlarda değişik grupların menfaatlerini temsil etmede nispi temsil sisteminin kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Toplumsal farklılığın çok ve siyasal mobilizasyonun yüksek olduğu toplumlarda nispi temsilin kullanılmaması veya bu sistemi bırakarak parti sistemi yoluyla bunların parlamentoda temsilini engellemek, demokratik istikrarı tehlikeye sokacak siyasal yabancılaşma, şiddet riski ve karışıklığı göze almak demektir (1984: 140-165). Diamond, toplumun bu şekilde olduğu ülkelerde, 'Anlaşmazlığa karşı Oydaşma' ile orta yolun bulunacağını belirtmektedir. Aksi takdirde, etnik bölünmelerin olduğu ve iktidarın çok fazla merkezileştiği toplumlarda istikrarlı bir demokrasinin olanaksız olduğunu belirtmektedir (1995: 136-138).

Lijphart da oydaşmacı demokrasiyi, çoğunlukçu demokrasiye karşı bir panzehir olarak sunmaktadır. Lijphart'a göre çoğunlukçu demokrasi, devleti oluşturan etnik ya da çeşitli azınlıklar için herhangi bir korumanın uygun görülmediği ve bu grupların yönetimde karar alma sürecinde bulunmadıkları ve katılımlarının da herhangi bir yasal güvenceye alınmadığı bir demokrasi modelidir. Lijphart bunu Westminster modeli yani İngiltere'de uygulanan model olarak kabul etmektedir (2016: 25-57).

Lijphart, Nobel ödüllü ekonomist Sir Arthur Lewis'in demokrasi için yaptığı iki tanımı ele almaktadır. Birincisi, demokrasinin temel anlamının "Bir karardan etkilenen herkesin, bu kararın alınışına doğrudan veya seçilmiş temsilciler aracılığıyla katılma fırsatına sahip olması", ikincisi ise, "Çoğunluğun iradesinin geçerli olmasıdır." O halde çoğunluğunun iradesinin geçerli olması, kaybedenlerin eleştirebilmekle birlikte yönetime katılamayacağı şeklinde ise, yani başka bir ifadeyle kaybedenlerin karar alma süreçlerinden uzaklaşması ise bu aynı zamanda demokrasinin temel anlamından uzaklaşması anlamına gelmektedir (2016: 55). Lewis'in birinci anlamıyla tarif ettiği demokrasi tanımı oydaşmacı demokrasi modeline tekabül ederken, ikinci yaptığı tanım ise çoğunlukçu demokrasi modeline karşılık gelmektedir.

Lijphart'ın demokrasi modellerinde bahsettiği oydaşmacı demokrasinin; neredeyse azınlık vetosu denilecek kadar katı bir anayasal

denetimin kurumsallaştırılması, güç paylaşımını esas alan iki yapılı meclis zorunluluğu ve yürütme ile yasama arasında güç dengesi olmasını gerektirmesi gibi özellikleri vardır. Bunların yanı sıra yürütme organının çok partili koalisyonlardan oluşması ve nispi seçim sistemi gibi özelliklere sahip olması gerektiğini de belirtmektedir (2016: 60). Lijphart, oydaşmacı demokrasi bağlamında, dört önemli husus üzerinden güç paylaşımının demokrasiden kaynaklı problemlerin çözüleceğine inanmaktadır. Bunlar; Büyük koalisyon, tabakasal özerklik, orantılılık ve azınlık vetosudur.

Büyük koalisyon, bütün önemli siyasi parti gruplarının katılımıyla oluşan büyük koalisyon hükümetleridir. Burada kastedilen Westminster'deki çok az farkla oluşmuş bir çoğunluğun iktidarı değildir. Westminster'deki en önemli sorun basit bir çoğunlukla kararların alınması ile toplumun önemli bir kesiminin göz ardı edilmesidir. Bu derin bölünmüş toplumlarda bazı grupların yönetimden uzak tutulması bazı çatışmaları tetikleyebilir (Kocadal: 2018: 195-219). Toplumun oluşturan bütün grupların karar alma mekanizmalarında bulunması, alınan karara sadakati ve uygulanabilirliği artıracaktır. *Tabakasal Özerklik*, toplumun farklı tabakalardan meydana geldiği durumlarda söz konusu olmaktadır. Toplumlar din, etnik yapı, teritoryal uzaklık gibi farklı özelliklerden dolayı farklı yapılar tarafından meydana gelmiş olabilirler. Dolayısıyla aynı ülke içinde kendini farklı tanımlama gereği hissedebilirler. Devletlerin sınırları çizilirken bu farklılıklar tam olarak dikkate alınmamış olabilir. Tabakasal özerklik, aslında bir nevi bu eksikliği kapatmaya yöneliktir. Lijphart'a göre, eğer bir tabakasal farklılık belli bir teritoryal bölge ile kesişmiş ve bu diğer tabakalardan ayrılmış ise bu durumda metot olarak federasyon uygulanabilir. Eğer bu belli bir teritoryal bölgeye sahip değil, ülke geneline dağılmış ise bu durumda Macaristan'da olduğu gibi bir kültürel özerklik ile çözülebilir. Örneğin teritoryal federasyon Avrupa'da İsviçre ve Belçika'da uygulanabilmektedir (2016: 45-50). Tarihi altyapısı ve başka sebeplerin yanında yüzölçümün büyüklüğünden ABD, Kanada, Rusya ve Avustralya'da federasyon var iken, Irak'ta ise etnik yapı temelli federasyon vardır. Bunun yanında yüz ölçümü küçük ve etnik olarak türdeş olmasına rağmen yerinden yönetime verilen önemden dolayı Almanya ve Avusturya'da da federasyon vardır. *Orantılılık*, partilerin aldıkları oy oranına göre temsil hakkı kazanmasıdır. Mutlak çoğunluk sisteminde (Winner take all) en çok oyu alan her şeyi kazanır. Bu, aynı zamanda diğer seçmenlerin aldıkları oy nispetinde temsil edilmeyecekleri anlamına gelmektedir. Ülke genelinde çok oy almasına rağmen temsil noktasında aynı orantıda temsil kabiliyeti olmayabilir. Bu açıdan nispi temsil sistemi, oydaşmacı demokrasi açısından daha uygulanabilir. Başkanlık sistemleri doğaları gereği orantısız sonuçlar ortaya çıkarma eğilimindedir. Bu, aynı zamanda başkanlık sistemlerinin yapıları gereği çoğunlukçu oldukları anlamına gelmektedir (Lijphart, 2016: 173-195). *Azınlık Vetosu*, demokrasi sistem olarak 'insanların kazanılması' üzerine kurulu olduğu için seçmen sahip olduğu bu güçle sürekli iktidarı değiştirebilme gücüne sahip olmaktadır. Toplumun farklı gruplardan

meydana gelmesi ve bu gruplar arasında nüfus olarak orantısızlık olması durumunda azınlıkların mevcut yönetime katılamama, seslerini duyuramama ve aleyhlerine olan bir durumda ise herhangi bir şey yapamama ile karşı karşıya kalabilirler. Bu durumu Tocqueville ‘çoğunluğun despotizmi’ olarak tarif etmekte ve bunu demokrasinin en büyük zaafı olarak görmektedir (1994: 108). Diğer yandan azınlık vetosunun da ‘azınlığın tiranlığı’na yol açabilme kapasitesinin olması başka bir handicap olarak değerlendirilmektedir. Bu durum büyük koalisyon içinde iş birliği ile ortadan kaldırılabılır. Fakat vetonun karşılıklı olmasından dolayı bunun çok fazla kullanılması aleyhe işleyebilmektedir. Onun için azınlık vetosu, fiili olarak kullanılmasından çok, güvenlik duygusu veren bir potansiyel silahtır. Bu durumda gruplar ellerinde birbirlerine karşı kullanacakları silahlar olduğu için karşılıklı kendi çıkarları için taviz vermek durumundadırlar. Örneğin, Güney Afrika Cumhuriyeti’nin anayasasının ilk bölümü olan Temel Haklar kısmının değişimi için, diğer bölümlerde istenen üçte ikilik çoğunluk yerine %75 çoğunluk istenmektedir (Güven, 1995: 58). Bu durum ülkedeki bütün azınlıkların rızasının alınması anlamına gelmektedir.

Lijphart, tıpkı Habermas gibi, çoğulcu demokrasiyi çözüm olarak sunarken, Chantal Mouffe ise, antagonizmaların (çatışmaların) uzlaşılı yoluyla ortadan kaldırılması değil, bu çatışmaların varlığının siyasete taşınması gerektiğini söylemektedir (Mouffe, 2015a: 21-22). Radikal demokrasi kuramcısı Mouffe, liberalizmin temsili demokrasi anlayışının farklılıklarının siyasi alana yansıtılması noktasında yetersiz kaldığını savunmaktadır. Günümüz modern devletleri, etnisite ve cinsiyet gibi toplumun sahip olduğu farklılıkları, vatandaşlık adı altında asimile etmeye, eritmeye çalışmakta ve bunları çoğunluğa eklemeyerek kamusal alanda ayrı temsil edilmelerini zorlaştırmaktadır. Üstelik bu, günümüz modern anayasalarında vatandaşlık temelinde eşitlik olarak yerini almıştır. Bu durumda uluslaşma ile net sınırlara kavuşan ulus devlet içindeki farklılıklar törpülenerek aynılaştırılmıştır. Bu, vatandaşın sahip olduğu kimliğin, devletin dayattığı kimlik altında baskılanması ve zamanla kamusal alandan uzaklaşarak asimile olup çoğunluğun bir parçası olması sonucunu doğurabilmektedir. Bu, aynı zamanda demokrasinin ulus devlet ideallerine yani asimilasyona alet olması anlamına gelmektedir. Böylece devletin belirlediği kamusal alan aslında demokrasi adı altında tektipçiliğin dayatıldığı bir alan haline gelmesi anlamına gelmektedir. Mouffe’nin deyişiyle liberal düşüncedeki kolektif kimliklerin doğasının reddine dayanan rasyonalist ve bireyci yaklaşım, “sosyal dünyanın çoğulcu doğasını ve bu çoğulculuğun içerdiği rasyonel bir çözüme ulaşmaları hiçbir şekilde mümkün olmayan çatışmaları yeterince kavrama kabiliyetinden yoksundur” (Mouffe, 2015: 17). Tam da bu sebepten dolayı Mouffe’a göre (2015b), demokrasi ve liberalizm birbirlerini yadsıyan iki olgudur (Mouffe: 2015b). Bu çalışmanın Mouffe’nin görüşleri ile çakıştığı nokta, Mouffe’nin daha çok farklılıkların kimlik siyaseti olarak tanımlanan kuramında, devletin bu farklılıkları vatandaşlık adı altında yok edemeyeceğini belirtmesidir. Lijphart bu farklılıkların tabakalı özerklik adı

altında hayata geçirilmesini savunurken, Mouffe ise kimlik siyaseti üzerinden yaşatılması gerektiğini belirtmektedir. Aslında her ikisinin sonuç olarak ulaştığı, demokrasinin bu büyük açığının güç paylaşımı ile giderileceği savıdır.

Radikal demokraside çatışmalar birbirini yok etme üzerine değil, birbirinin varlığını tanıma üzerine kuruludur. Toplumun etnik, cinsiyet, kültürel vb. farklı kimliklerine hegemonik bir anlam yüklemeyiz. Özellikle farklı gruplardan oluşan sivil topluma farklı bir anlam yüklemektedir. Tıpkı devlet ve siyasi partiler gibi sivil toplum kuruluşlarını siyasal alanın önemli bir enstrümanı gibi görmektedir. Böylece toplumun bekası devletin bekasının önüne geçecektir (Dursun, Bayram vd. 2012: 138-139). Radikal demokrasi, devlet önceliklerinin uygulanmasının farklı grupların önceliklerine göre daha avantajlı olduğundan dolayı, bu açığın sivil toplum kuruluşları üzerinden kapanabileceğine inanmaktadır. Bireysel bir uzlaşıdan çok, farklılıkların çarpışması ve kabulü üzerinden bir yol tercih edilmiştir. Bu, ulus devlet ve liberal demokrasinin bireyler üzerinden yol açtığı asimilasyon yerine, grup hakları üzerinden antagonist bir uzlaşmayı önermektedir. Bu aynı zamanda ulus devlet ve liberal demokrasinin eksik bıraktığı bir alanın tamamlanmasıdır. Çoğunluğun diktatörlüğünün önünde oldukça önemli bir engeldir. Mouffe'a göre, (Mouffe: 2017: 24) türdeş olmayan kimlikleri ortaklaştırmak mümkün olmadığı gibi hem doğru değildir hem de doğası gereği dışlayıcıdır. Diğer yandan, farklılıkları aynılaştırmak çabasında olan demokrasi kuramı siyasetin doğasına bir biçimde yabancıdır. Biz ve onları uzlaştırmak üzerinden kurgulanmış bir siyasetin kendisinin inkâr ettiği vurgu yapan Mouffa'a göre, (Mouffe: 2015: 16-20) siyasetin amacı farklılıkları uzlaştırmak değil, siyasal alanda düşman görülen ötekini siyaset marifetiyle rakip kılmaktır. Ona göre, farklılıkların korunması demokrasinin birinci amacı olduğu gibi bunu sağlamanın yolu uzlaştırmak değil çatışmayı diri tutmak ve böylelikle her kesimin farklılıkları ile siyasi sürece dahilini sağlamaktır.

Joseph Beseette ve John Rawls'ın fikirlerini geliştiren Habermas, vatandaşın iradesine dayanan müzakere ile alınan kararların demokrasinin bu meşruluk sorununa çözüm olabileceğini belirtmektedir (Dursun, Bayram vd. 2012: 139). Bu, demokrasinin derinleşmesi açısından oldukça önemlidir. Demokrasi geleneği olan ülkelerde bunu yaşama geçirmek çok daha olasıdır. Demokrasinin birinci boyutu olan 'seçimler' üzerinden oluşacak olan temsilde adalet sorununa çözümü, Habermas, müzakere ile farklı tarafların demokrasiye katılımı şeklinde formülize etmektedir. Habermas'ın fikirlerini geliştirdiği Rawls ise 'Bir Adalet Teorisi' adlı eserinde 'Herkes eşit davranmanın, mutlak adaleti sağlamayacağını, karşı tarafın ihtiyaç duyduğu özgürlük çerçevesinde ilişkilerin düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun için belli kriterlerin olması gerekir. Bu kriterlerin toplumun en mağduruna göre düzenlenmesi gerekir. Rawls, mutlak eşitliğin doğurduğu adaletsizliğin nispi eşitlik ile giderileceğini söylemektedir (Rawls: 2017).

Habermas, Rawls'ın hukuk terminolojisini siyaset bilimine uyarlayıp adalet kavramı ile ulaşılmaya çalışılan amacı müzakere ile izah etmeye çalışmıştır.

Demokrasinin sahip olduğu kavramlar olan eşitlik ve adalet, hukuk ve siyaset bilimi terminolojisi açısından sürekli gelişme göstermiştir. Örneğin dünyanın ilk anayasası konumunda olan Amerikan Anayasası'nda eşitlik kavramı köleler ve zenciler için geçerli olmamıştır. Bundan dolayı bu hukuki eksiklik, siyaset bilimi ve insan hakları eleştirisinden kurtulamamıştır. Bu eleştiri sayesinde zamanla ideal eşitlik gelmiştir. Fakat insan hakları ve siyaset bilimi eleştirisi bununla kalmamış, bunun gerçek adaleti sağlamadığı görülmüştür. Çünkü toplumun farklı katmanları aynı fırsatlara sahip değildir veya eşit mesafede değildir. Bundan dolayı mutlak eşitliğin bile adaleti sağlamadığından bahisle, toplumda belli gruplara nispi eşitlik temelinde belli gözetimlerde bulunulması gerektiği düşünülmüştür. Bundan dolayı Rawls ile önemli ivme kazanan ve Habermas ile ete kemiğe bürünen müzakereci demokrasi bu açıdan hukuk, siyaset ve insan hakları terminolojisinin demokrasi ekseninde eksikliklerini kapatmaya yöneliktir. Bunlar, sadece insanın bir birey olarak değil, bir grup olmaktan dolayı haklarının olduğu değerlendirmesiyle anlam kazanmaktadır.

Demokrasinin geçirdiği 2500 yıllık değişime vurgu yapan Zakaria, "Demokrasi, dünyanın bazı yerlerinde bir yönetim biçiminden bir yaşam biçimine dönüşmüştür," demektedir (2014: 14). Demokrasi bugün bir yönetim biçimi olarak dünyanın önemli kısmında uygulanırken, bir yaşam biçimi haline gelmesi açısından aynı iyimserlik söz konusu değildir. Ancak insan ihtiyaç duyduğu özgürlükleri yaşadığı sürece demokrasi bir yaşam biçimi haline gelebilmektedir. Batı'da yaklaşık bir yüzyıl boyunca, demokrasi kelimesi liberal demokrasi anlamında, sadece seçimlerin değil, bunun yanı sıra, hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı, din ve mülkiyet gibi temel özgürlükleri de içine alacak şekilde kullanıldı ama bahsi geçen bu özgürlükler daha sonra anayasal liberalizm olarak geçmekte ve demokrasiden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla anayasal liberalizm ve demokrasi, Batı kültüründe iç içe geçmiş iki ana damarı meydana getirirken, dünyanın geri kalan diğer yerlerinde ise birbirlerinden ayrılıyor. Demokrasi gittikçe yayılmakta iken, anayasal liberalizm ise aynı oranda gelişen ve yayılan bir konumda değildir. Modern tarihin belli dönemlerinde Avrupa ve Kuzey Amerika yönetimlerini belirleyen ve dünyadaki diğer yönetimlerden ayırt eden şey demokrasi değil, anayasal liberalizmdir. Anayasal liberalizm ile demokrasi arasındaki gerginlik, yönetimin yetkilerinin genişliği üzerine odaklanmaktadır. Anayasal liberalizm, gücün sınırlandırılması, demokrasi ise, gücün bir elde toplatılıp kullanılmasıyla ilgilidir. Bu nedenle birçok 18. ve 19. yüzyıl liberali, demokrasiyi özgürlüğün dibini kazabilecek bir güç olarak görüyordu. Demokratik bir yönetimin mutlak egemenliğe sahip olduğuna inanma eğilimi, genellikle anayasa dışına çıkan ve kötü sonuçlar doğuran yollarla otoritenin merkezileşmesine yol açabilir. Sonuçta elde edilen yönetim, her ne kadar daha meşru olsa da bir diktatörlükten çok az farklıdır. "Eğer

demokratik bir sistemde zulmün bir kaynağı seçilmiş otokratlarsa, ikincisi halkın kendisidir.” James Madison Federalist Belgeler’de¹ bir demokraside ‘baskı tehlikesi’nin ‘topluluğun çoğunluğundan’ geldiğini vurgular. Tocqueville ‘Demokratik yönetimin özünü çoğunluğun mutlak egemenliği oluşturur’ diyerek ‘çoğunluğun zorbalığı’ konusunda uyarılarda bulunmuştur. Tocqueville ve Madison’un oldukça acil gördükleri bu sorun, günümüz Batı’sında çok az önemli gelebilir; çünkü bireysel ve azınlık haklarının korunması için sağlam önlemler vardır. Ancak gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ise son zamanların demokrasi deneyimi: Çoğunluğun-genelde sessizce, bazen de gürültülü biçimde- güçler ayrımını erittiği, insan haklarının kuyusunu kazdığı ve uzun süredir var olan hoşgörü ve adalet geleneğini yozlaştırdığı bir deneyim olmuştur (Zakaria, 2014: 106-108). Diamond, demokrasinin karşılaştığı bu problemlerin, ancak halkın eğitim yoluyla demokratik eğilimlerinin çoğaltılması ile aşılabileceğini belirtmektedir. Sosyo-ekonomik gelişme de vatandaşların gelirini, eğitimini ve yaşam beklentilerini arttırdığı ölçüde demokratik değerleri ve uygulamaları çoğaltabilir. Bu, bize insana yapılan yatırımın demokrasinin korunması açısından ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Doğası gereği demokrasi devrimci bir değişiklikten çok azar azar yapılan reformlara olanak verir (1995: 136-137).

4. DÜNYA ÜZERİNDE GÜÇ PAYLAŞIMINDAN BAZI KESİTLER

Schumpeter, demokrasi için seçimleri yeterli görmektedir. Fakat bu tarz bir demokrasi günümüz etnik, dini ve kültürel bazı problemlerinin çözümü için yeterli gelmemektedir. Bundan dolayı bu farklılıkları tanımayan ve liberal özgürlükler ile buluşmayan bir demokrasiyi Zakaria, illiberal demokrasi olarak tarif ederken, Diamond ise psödodemokrasi (yalancı demokrasi) olarak tarif etmektedir. Zakaria ve Diamond demokrasinin içinin mutlaka özgürlükler ile tamamlanması gerektiğini belirtmektedirler. Lijphart ve Habermas bunu bir adım öne götürerek etnik, dini ve kültürel farklılıkların müzakere ve güç paylaşımı temelinde çözümlenmesi gerektiğini belirtmektedirler. Mouffee ise bu müzakerenin çözüme dayalı çatışma temelinde ve grup haklarının korunması özelinde olması gerektiğini belirtmektedir. Bunun üzerinden demokrasi açığının kapanacağı veya mevcut problemlerin minimize olacağına dair inanç taşımaktadırlar.

Bugün dünya üzerine baktığımız zaman mevcut problemlerini çözen veya minimize eden ülkelerin güç paylaşımı yoluyla bunu gerçekleştirdiklerini görmekteyiz. ABD’nin 50 eyalete bölünmesi ve bunun dünyanın ilk yazılı anayasasında kayıt altına alınmış olması oldukça önemlidir. Bu, demokrasinin ilk gününden itibaren istikrarlı olarak devam etmesini sağladığı için örnek alınacak bir güç paylaşımıdır. Kanada ve

¹ Federalist Belgeler’ ABD’nin 4. Başkanı olan James Madison, John Jay ve Alexander Hamilton tarafından Amerikan Anayasası’na destek için kaleme alınan yazılardan meydana gelen eserdir.

Belçika'nın dilsel temelli iki eyalete bölünmesi istikrar açısından örnek ülkelerdir. Hindistan'ın dil temelinde 27 eyalete bölünmesini, Rajna Kothari (Zakaria, 2014) 'bölücü bir özelliğe sahip olan dil böylece birliğin sembolü olmuştur' diyerek açıklamaktadır. Yine Güney Afrika Cumhuriyeti'nin dilsel olarak bütün kabile dillerini içine alacak şekilde 9 eyalete bölünmesi, ülkenin geçmiş yapısı göz önüne alındığında geleceği açısından oldukça önemlidir. Nijerya, Müslüman ve Hristiyan olmak üzere ağırlıkta iki dinden meydana gelmesini yönetime taşımış ve onun sayesinde istikrara kavuşmuştur. Dönemsel olarak bu dini gruplar arasında değişen yönetim sayesinde ülkede mevcut siyasi sorunlar çözülmüştür.

İsviçre'de dil, etnisite ve kültürel temelde 26 kanton bulunmaktadır. Bölgesel devlet olmanın en belirgin özelliklerini gösteren İspanya'da 16 özerk bölge bulunmaktadır. Her ne kadar Katalanların ayrılıkçı durumları olsa da bu yapının olmaması durumunda çok daha büyük problemlerin olmayacağını garantisizdir. Rusya'da anayasal olarak 46 oblast (il), 21 Cumhuriyet (otonom bölge), 9 Kray, 4 Özerk bölge, 1 özerk oblast (Yahudi), 3 Federal şehir (Moskova, St. Petersburg, Sivastopol) gibi alanlar anayasal olarak kendi mevzuatlarına sahiptirler (Aleskerli, <http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm>). Almanya'nın büyük oranda etnik türdeş olmasına ve yüzölçümünün de çok büyük olmamasına rağmen 16 eyalete bölünmüş olması kendi modelini oluşturması açısından önemlidir. Dünyanın en güçlü devletlerinden olan ve bir zamanlar üzerinde güneşin batmadığı imparatorluk olarak nitelendirilen Birleşik Krallık bile Galler, İskoçya, K. İrlanda ile güç paylaşımında bulunma durumunda kalmıştır.

Batı Avrupa devletlerinin erken dönem hücrel olarak bölünmeleri ve içlerinde neredeyse farklı etnik yapının kalmaması, yine ABD'nin bu minvalde devletlere bölünmesi sayesinde demokrasi bu iki kıtada erkenden oturmuş ve problemlerin çözülmesi kolay olmuştur. Yugoslavya'nın bu bahsettiğimiz süreci geç yaşaması uzun yıllar Balkanlarda bu problemin yaşanmasına neden olmuştur. Yugoslavya'nın bölünmesi ile hücre devletlerde başlangıçta problemler yaşanmasına rağmen zamanla istikrara kavuşmuştur. Zannedildiğinin aksine güç paylaşımı ülkeleri bölmemiş, merkezîyetçi ve güç paylaşımına uzak duran devletler bölünme yaşamıştır.

Yaklaşık 4 milyondan meydana gelen Moldova'da 100.000 nüfusa sahip Gagavuz Türklerine 1994 yılında özerklik verilmesi sureti ile burada problem çözülmüştür. Gagavuzya olarak geçen İliç kenti ve çevresi kendi dil ve yönetimine sahiptir. Hatta Gagavuz olmayan bir Moldovalının bu bölgede çalışması için Gagavuzca'yı bilme şartı getirilmiştir. Teritoryal bir alan kaplayamayan azınlıklar açısından Macaristan önemli bir örnektir. Toprağa değil, kurumlar üzerinden etnik azınlıklara özerklik tanınmıştır (Benedikter, 2013: 98-107).

Ortadoğu'da İran, Irak, Suriye ve Türkiye arasında dört parçaya bölünmüş Kürt coğrafyasında bu dört parça içinde en gelişmiş bölgenin Irak Anayasası'na göre ismi Kürdistan olarak geçen bölgesinin olması tesadüf değildir. Bu dört ülke için anayasal olarak federal olan tek ülkenin Irak

olduğunu hatırlamakta fayda var. Merkezi hükümetten güç devri ile kurulan federal veya özerk yapılar sorumluluk almakta, bu da ekonomik ve siyasi yeteneklerin kolay görünür olmasına yardımcı olmaktadır. Bu durum aidiyet duygusunu da pekiştirdiği gibi aynı zamanda ayrılıkçılığın da panzehiri olabilmektedir. Çünkü güç paylaşımı aynı zamanda başkasını kabul anlamına gelmektedir. Gücün merkezileşmesi ise başkasının varlığının reddi anlamına geldiği için bu aynı zamanda çıkan çatışmalarda aslında kimin sorumlu olduğunun cevabını da vermektedir.

Sonuç

Demokrasi 2500 yıllık yolculuğuna ‘seçim’ler ile başlamıştır. Atina’nın yıkılması ile demokrasi 18. yüzyılın sonlarına kadar pek varlık gösterememiştir. Sanayi Devrimi’nden sonra kentlerde biriken halk, gücünü fark etmiş ve artık imparator ve krallar tarafından yönetilmenin anlamsızlığı ortaya çıkmıştır. Böylece, iktidarlar için meşruiyet halka geçmiş, Fransız İhtilali ile burjuvazinin doğurduğu millet kavramı üzerinden temsil sistemi aynı zamanda demokrasiye dönüşü sağlamıştır.

Ulus devletlerden önce imparatorluk ve krallık dönemlerinde, kırsal yerleşmenin çok fazla olduğu dönemlerde imparator ve kral dağıtık halkın hayatı üzerinde çok fazla etkili değildi. Hatta bazı yerlerin el değiştirmesinden halkın haberi bile olmuyordu. Ama ulus devlet süreci ile beraber devlet halkın hayatının her alanına ulaştı ve direkt etkili olmaya başladı. Etnik farklılıklar üzerinden meydana gelen ulus devletler ile sınırlar kesinleşti ve devletleşemeyen halklar da azınlık-parça olarak o devlet içinde varlıklarını sürdürmeye çalıştılar. Bunun yanı sıra etnik olarak türdeş olan devletlerde ise fikir ayrılıkları partileşip bunun üzerinden yönetimde söz sahibi olmaya çalışmışlardır. Demokrasi, kendisi aynı dönemde ortaya çıkan liberalizm ile kaynaşmış ve insanlık ailesinin ortak paydası olmuşlardır. Demokrasi ve liberalizm bu bağlamda dünyanın her yerinde birlikteliklerini sürdürememişlerdir. Bugün Batı Avrupa ve Kuzey Amerika hariç dünyanın geri kalan diğer yerlerinde demokrasi ve liberalizm arasında önemli uçurumların meydana geldiğini unutmamak gerekir. Burada demokrasi, seçimler kullanılıp bazı otoriter kişilikler üzerinden devletin halk üzerinde etkisini artırdığı gibi, liberalizm ile buluşan demokrasi de ise halkın özgürlük alanının genişlediği ve devletin anayasal olarak dizginlendiği bir sistem olarak ortaya çıktığı da görülmektedir.

Liberalizmden ayrılan demokrasi Atina dönemindeki orijinal haline dönmüş ve seçimler üzerinden salt bir meşruiyet aracına dönüşmüş demektir. İktidar, güçtür ve güç her zaman sınır tanımaz. Seçimle o gücü kazanan grup, bireylerin özgürlük alanına müdahale edebilir. Bu sadece anayasal liberalizm ile kontrol altına alınabilir. Tocqueville (1994: 109) bunun için; mahkemeler hukukun demokrasiyi denetim altında tutmaya yarayan somut araçlarıdır demekle liberal bir anayasa ve hukuk nosyonuna sahip olmayan yerlerde demokrasinin iktidar gücünün liberalizmi yutar boyutta olduğunu ortaya koymaktadır.

Seçme hakkı aynı zamanda büyük sorumluluk barındıran bir haktır. Herkes kendi hür iradesi ile bu seçim hakkını kullanır. Peki, bu seçim iradesinin oluşumu rasyonel ve bilimsel midir? Eğitim seviyesinin düşük olduğu ve dogmatik geleneklerin öncül olduğu toplumlarda bu irade ne kadar realist olabilir? Bu durumda seçimlik demokrasinin bu irade üzerinde inşa edildiğini hesaba kattığımızda demokratik seçimlerin aslında ne kadar manipülasyona açık olduğu ortadadır. Neredeyse bütün toplumlarda eğitilmiş insanların daha azınlıkta olduğu hesaba katıldığında demokraside insanların iradesinin yanlış yönlendirilmeye ve diktatörlüğe müsait olduğu ortadadır.

Demokrasi kuramlarının kendi içindeki tartışmalarına bakıldığında odak noktasının temsilin nasıl daha da genişletileceği, başka bir deyişle mümkün olan en geniş katılımın nasıl sağlanacağı ile ilgili olduğu görülecektir. Özellikle türdeş olmayan toplumlarda azınlıkların korunması bağlamında bu ne kadar önemliyse ideolojik farklılıkların korunması bağlamında da dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu bağlamda farklılıkların nasıl korunacağı az olanın nasıl daha çok karar alma süreçlerine dahil edilebileceği demokrasinin önünde duran en hayati sorudur. Bu soru, Radikal Demokrasi ve Müzakereci Demokrasi kuramı arasında temel çatışma alanını teşkil etse de işin özü bugün demokrasi tartışmasının geldiği nokta seçim kazanma veya kaybetmenin ötesinde toplumun bütün kesimlerinin bir biçimde temsilin sağlanmasıdır.

Demokraside seçimlerin çok fazla ön plana çıkması içerik olarak liberalizmin geri planda kalmasına neden olmakta ve demokrasi gittikçe illiberalleşmektedir. Dolayısıyla günümüz demokrasilerinin en büyük meşruiyet kaynağı seçimlerde gösterilen bir başarı ile elde edilen güç; aynı etnik türdeşliğe sahip ülkelerde diğer gruplara karşı; farklı etnik, dini veya mezheplere sahip toplumlarda ise çoğunluk, azınlığa karşı silah olarak kullanılmaktadır. Yani demokrasi sayesinde eskiden 'tek'in elinde olan diktatörlüğün, şimdi ise seçimlik demokrasi-illiberal demokrasi aracılığıyla çoğunluğun eline geçmesi anlamına gelmektedir.

İçindeki liberal özelliklerden arındırılıp otoriterleşen hükümetler doğuran demokrasi aslında bu çağın yönetim hastalığını doğurmuştur. Demokrasi çok farklı özellikler gösterdiği için önüne konulan isimle anılır olmuştur. Örneğin illiberal demokrasinin karşısında liberal demokrasi, çoğunlukçu demokrasi karşısında çoğulcu-oydaşmacı demokrasi koyulmaktadır. Dewey, "Demokrasinin hastalıklarına karşı tedavi, daha fazla demokrasidir," diyor ama aslında demokrasi hastalıklarına karşı sunulan demokrasi değil, liberalizmdir. Çünkü demokrasi ilk haline bakıldığında içinde özgürlük yoktur. Ama demokrasinin bütün özgürlüklere annelik yapacak bir konumunun olduğunu unutmamak gerekir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir Amerikan müesses nizamı olarak dünyaya yayılan demokrasinin, ilk zamanlarda insanın fitratında olduğu düşünülmüşse de demokrasiden dönüşler meydana gelince bunun bir fitrat kaynaklı olmadığı ve dışardan dayatıldığı anlaşılmıştır. Bir ülkeye dışardan dayatma ile de olsa demokrasi taşınabilir ama liberalizmin taşınması çok

zordur. Örneğin İran'da seçimler düzenli olarak yapılabilir. Fakat aynı şeyi özgürlükler için söyleyemeyiz. Çünkü liberalizmin aynı zamanda bir kültürel birikim ürünü olarak tarihi bir geçmişe ihtiyacı vardır. Liberalizm bir düşünce ve bir yaşam biçimidir. Aynı zamanda başkalarının gerçekliğini kabul etme üzerine kuruludur. Dolayısıyla dünya üzerinde eğitilmiş-egitimsiz herkes demokrasinin oy kullanma, seçme ve seçilme gibi gerekliliklerini yerine getirebilir ama liberal özgürlükleri talep etme ve bunları kullanma kapasitesi yetersiz olduğundan bunu yapamayabilir. O açıdan oy kullandırılan insanın kendi eliyle özgürlükleri de alınabilir. Başka bir ifadeyle eğitim ve siyasal birikimin yetersiz olduğu toplumlarda halk kendi elindeki gücü, problemi yaratanın eline verebilmektedir. Yani totaliter/otoriter bir sitemin fermanı ne ise halkın olgunlaşmamış iradesi onun yerine geçebilmektedir.

Dolayısıyla demokrasi, liberalizmden sıyrılıp anayasal güvencenin olmadığı topluluklarda adeta özgürlükleri tüketen bir araçtır. Bu durumda farklı fikir gruplarının ve etnik yapıların diktatörlerini doğurma potansiyeline sahiptir. Demokrasinin bu elastik yapısı bir taraftan anayasal liberalizm ve özgürlüklerin yaşanmasını içine alabilirken, diğer taraftan diktatör doğurma potansiyeline varan yapısı arasındaki açının genişliği bugün dünya üzerindeki ülkelerde çok farklı demokrasi endekslerinin ortaya çıkmasına neden olmuş ve aslında ne kadar devlet varsa neredeyse o kadar demokrasi çeşidini ve aralığını doğurmuştur.

Kaynakça

Aleskerli, A., Rusya Federasyonu Anayasası

<http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm>, Çevrimiçi, 21.07.2020).

Benedikter, T., (2013). Etnik Uyuşmazlığın Özyönetimle Çözümü (Çev. Necat Ayaz) Diyarbakır: Aram Derleme

Dahl, R. (2015). *Demokrasi Üzerine*. Betül Kadıoğlu (Çev.). Ankara: Phoenix.

Diamond, L. (2002). Thinking About Hybrid Regimes, *Journal of Democracy*, Volume 13, Number 2, pp. 21-35.

Diamond, L. (1995). Demokrasinin Üç Paradoksu. Larry Diamond ve Marc, F. Plattner (ed.), *Demokrasinin Küresel Yükselişi* İçinde, İhsan Sezal ve Fatoş Dilber, (Çev.). Ankara: Yetkin.

Dursun D., Bayram K., vd. (2012). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2671.

- Güven, G. (1995). Ortaklaşmacı Demokrasi ve Güney Afrika Cumhuriyeti, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hallidey, F. (1985). *Yeni Soğuk Savaş; Sovyet ve ABD ilişkileri*, İstanbul: Belge.
- Heywood, A. (2017). *Siyaset Teorisine Giriş*. Hızır Murat Köse, (Çev.). Bursa: Küre Yayınları.
- Heywood, A. (2015). *Siyasetin Temel Kavramları*. Hayrettin Özler, (Çev.). Ankara: Liberte.
- Kamuran, S. (2019,11 Kasım). Türkiye sandığa gitmenin zorunlu olduğu ülkeler arasında: <https://tr.euronews.com/2015/05/10/turkiye-sandiga-gitmenin-zorunlu-oldugu-ulkeler-arasinda>
- Kocadal, Ö. (2018). Derin Bölünmüş Toplumlarda Güç Paylaşımı ve Üçüncü Tarafların Rolü, cilt 1, Sayı 1, Mart s.195-219, Ankara: *Amme İdaresi Dergisi*.
- Levitsky, S., ve Way, L., (2002). Elections Without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism, *Journal of Democracy*, Volume 13, Number 2, April 2002, s. 51-65
- Lijphart, A. (2014). *Demokrasi Modelleri*. İstanbul: İthaki-Penguen.
- Mazower, M. (2015). *Karanlık Kıta*. Mehmet Moralı (Çev.). İstanbul: Alfa.
- Mouffe, C. (2015). *Siyasal Üzerine*. Mehmet Ratip (Çev.). İstanbul: İletişim
- Mouffe, C. (2015). *Demokratik Paradoks*. A. Cevdet Aşkın (Çev.). Ankara: Epos.
- Mouffe, C. (2017). *Dünyayı Politik Düşünmek: Agonistik Siyaset*, (Çev: Murat Buzluolcay), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Powell Jr., G. B., (1984). *Çağdaş Demokrasiler Katılma, İstikrar ve Şiddet*, İstanbul: Türk Demokrasi Vakfı&Siyasi İlimler Der.,

- Rawls, J., (2017). Bir Adalet Teorisi, (Çev: Vedat Ahsen Coşar), Ankara: Phoenix
- Ross, D. (2011). Aristoteles. Ahmet Arslan (Çev.). İstanbul: Kabalıcı.
- Sartori, G. (2014). *Demokrasi Teorisine Giriş*. Tuncer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan, (Çev.). İstanbul: Sentez.
- Schumpeter, J. (2014). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*. Hasan İlhan (Çev.). Ankara: Alter.
- Tocqueville de A. (1994). *Amerika'da Demokrasi*. İhsan Sezal, Fatoş Dilber (Çev.). Ankara: Yetkin.
- Yayla, A. (2017). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*. Ankara: Adres.
- Yayla, A. (2012). Anayasacılık, Anayasal Demokrasi ve İdeolojiler, *İstanbul Ticaret Üniversitesi, Ticari Bilimler Fakültesi, Uluslararası ilişkiler Bölümü Başkanı liberal düşünce*,66, 13-22.
- Zakaria, F. (2014). *Özgürlüğün Geleceği*, Yurtta ve Dünya'da Özgürlüğün Geleceği. Meral Öztoprak Sağır ve H. Serkan Akıllı (Çev.). İstanbul: Kırmızı.

Extended Abstract

The concept of democracy is used as a source of legitimacy almost all over the world. Even authoritarian regimes accept the fact that democracy is a good form of government. In greater part of the world, administrations somehow resort to elections to ensure legitimacy. On the other hand, people's participation in the government in the broadest sense and having a say in decision making processes is one of the most discussed issues of representative democracy. The highest level of effective representation of different identities, ideologies or ethnic and religious minorities in heterogeneous societies is at the center of the debate on democracy today. Statesmen and political scientists are now busy with the question of which democracy works better rather than which administrative system. In this context, this study focuses on different theories and debates on democracy and claims that the systems that are not particularly supported by constitutional liberalism create more problems than solutions.

Another point highlighted by this study is constitutional liberalism. While the study reveals the differences between liberalism and democracy, it draws attention to the danger of deepening authoritarianism in a democracy

that is not supported by liberalism. Liberalism offers democracy, a separation of powers, rule of law, constitutional rule, presumption of innocence, no crime and punishment without law, prohibition of torture and ill-treatment, the principle of natural rule, open and fair trial, and protective tools. With these tools, liberalism functions as an insurance for freedom in a democratic society. Democracy, on the other hand, provides liberalism with support at a technical level such as equality in terms of political rights, the right to elect and be elected, multi-party system, periodic elections and the rule of the country by the winning party of elections. In short, democracy seeks an answer to the question of "who will rule", while liberalism focuses on the question of "how to rule". The answer to the question of who is going to rule is given by periodic elections in a large part of the world. Therefore, what is vital is the question of how to rule and there are many practices of democracy that take shape around the world based on this question. The fact that elections are held in more than 85 percent of the world today, that fundamental rights and freedoms are still under threat in a large part of the world, or the nonparticipation of different identities in decision making processes, proves that different practices of democracy are vital in respect of their results.

In non-homogeneous societies, some issues such as religion, language, culture, ideology and ethnicity also differ from each other. The issue of how to ensure the representation of disadvantaged groups- especially those in the minority- in the administration occupies an important place in the discussions of democracy today. Another issue that the discussions based on the concepts of majority or pluralism focus on, is how to protect differences and rights. In this context, especially the radical democracy theory developed under the leadership of Chantal Mouffe offers a solution based on conflict but not reconciliation, unlike liberal democracy. Accordingly, liberal democracy that focuses on the individual and protects individual rights and freedoms but is on the other hand blind to group rights, tries in vain to keep the differences together through reconciliation. The rationalist and individualist approach based on the rejection of the nature of collective identities in liberal thought, as Mouffe puts it, lacks the ability to adequately grasp the pluralistic nature of the social world and the conflicts that are in no way possible to achieve a rational solution contained by this pluralism. The aim of politics is not to reconcile the differences, but to make the other, which is seen as an enemy in the political field, into a rival through politics. Accordingly, as the primary purpose of democracy is to protect the differences, the way to achieve this is not to reconcile, but to keep the conflict alive and thus to ensure the participation of each segment with its diversity in the political process.

At this point, it is necessary to draw attention to another difference between democracy and liberalism. While democracy can be brought in from outside, the same does not apply to liberalism. This is one reason why there are no freedoms even though elections are held regularly in many countries

of the world today; because liberalism also needs a historical past as a product of cultural accumulation. Liberalism is a way of thinking and a way of life. At the same time, it is based on accepting the reality of others. Therefore, all educated and uneducated people in the world can fulfill the requirements of democracy such as voting, electing and being elected, but they may not be able to do this because the process of demanding liberal freedoms and exercising these requires a certain capacity.

The fact that some parts of the world fail in the field of fundamental rights and freedoms despite regular elections, that they are even ruled by administrations that could be called authoritarian and that elections function as a kind of legitimization of this authoritativeness, makes the question of “democracy but what kind of democracy” even more important. This study tries to explain this with the concept of illiberal democracy borrowed from Fareed Zakaria. Accordingly, the most important reason why democracy is in a crisis in the world today is the lack of free institutions and constitutional liberalism. In countries where basic human rights and freedoms are not protected, authoritarian tendencies are strengthened, but regular elections are held, the most important problem is the lack of mechanisms that limit the power of the governments. The most important feature of these states is that the principle of separation of powers is weak and the rule of law is not adapted in these states. Therefore, in societies where there is no constitutional guarantee for liberal values, democracy is a tool that almost consumes freedom.